

Thisted By 1769-1840.

1769 var der i Thisted "600 Sjæle over 12 År"¹⁾ eller efter Folketællingen af samme År 815 Indbyggere. Fra 1768 foreligger det første delvis bevarede Kommuneregnskab i en gammel Kæmnerprotokol, hvorimod fuldstændig bevarede Regnskaber først forekommer fra 1772. Regnskabet for 1768 viser en Indtægt på 198 Rdl. 2 Mark 14 Skil. og en Udgift på 220 Rdl. Indtægten bestod væsentlig i Forpagtningsafgift af Kronens Mark og udgjorde 161 Rdl. 34 Skil. Der pålignedes et Beløb på 32 Rdl. 2 Mark 7 Skil., hvoraf de 20 Rdl. "stedse skal være i Kæmner Cassen til hastig forefaldende Udgifter", og de øvrige til Indkøb af Klæder til Vægteren.

Det nævnte År lavede Chresten Rossenberg en "Cæmner-Casse efter Øvrighedens og Ligningsmændenes Ordre", og den blev beslået og forsynet med Låse af Anders Sebersen; endvidere blev der anskaffet en Kæmnerprotokol, som Kæmneren Mads Thousgård forsynede med en Fortale om, at der i den skulde indskrives "alle Byens Indtægter og Udgifter, for hvert År, så længe som jeg er Cæmner, samt også med hvad Omstændigheder, og efter hvad Ordre og for anstaltning samme er sket, tillige Med om qvitteringer haves, for udgifterne og af hvad dato de er udgifne". Bogen varede i 83 År, idet den først slutter 1850.

De første Års Regnskaber har de forskellige Poster blandede mellem hinanden, og der blev ikke aflagt Regnskab for de første 3½ År, men da et sådant blev afkrævet, nedlagde Mads Thousgård Arbejdet med det Resultat, at han havde et Tilgodehavende på 20 Rdl. 5 Skil., men ved den derefter foretagne Revision viste det sig, at han kom til at skyldte Byen 134 Rdl. 5 Mk. 14 Skil., et Beløb han nægtede at betale. I den Anledning kom det til en 6-årig Proces, som endte med en Højesteretsdom 1778, der dømte ham til at betale det indstævnte Beløb dobbelt med 269 Rdl. 5 Mk. 12 Skil. samt Sagens Omkostninger; Beløbet indgik 1780 og gav Anledning til, at Borgerne for dette År ingen Skat betalte. Efter hans Fratræden blev Regnskabet ført meget anskueligt, og de forskellige Konti holdes afsøndrede fra hinanden i Overensstemmelse med de af Kancelliet givne Regler for Regnskabsaflæggelsen. Først sent nåede Byens Borgere gennem eligerede Mænd at få nogen Indflydelse på Styrelsen af Byens Anliggender. De eligerede Mænds Råd opstår fortrinsvis efter 1745, men i Thisted er de sikkert ikke indført før efter Ordre af $24/5$ 1773, idet de først nævnes 1779²⁾.

I øvrigt valgtes hvert År umiddelbart efter Nytår en Kæmner og ved 1800 også en Underkæmner samt

Taxerborgere, som sammen med Kæmneren pålignede Byens Skatter, ligesom man valgte Brandkaptejnen; af kommunale Bestillingsmænd havde man kun en Vægter. En vigtig Udgiftspost var Indkvarteringskatten, der påhvilede de Byer, der var fri for Indkvartering. Den pålignedes af Byfogden og 2 eller 4 Borgere efter Grundtaksten. For Året 1775 var det således Chresten Søndergård, Hendrich Hobolt, Poul Griishauge samt Christian Rosenberg og Skatten beløb sig til 440 Rdl. Fra 1779-1785 var i Byen indkvarteret 4. Kompagnier af "Det sjællandske Regiment", og Thisted oppebar da Hjælpeskat fra en Række Byer; denne Indkvartering foranledigede dog Revisorerne af Kæmnerregnskabet for 1780, Købmændene Peder og Henrich Knakkergård samt Niels Holst til den Bemærkning³⁾, at de håbede, "at denne fattige By må for Eftertiden som og før havde Indkvartering og deraf dependerende gjorde Bekostninger fra andre Stæder blive hjulpet med noget Indtægt til de den endnu forestående utålelige store Indkvarteringsudgifter, hvilket i manglende Fald de fleste af denne Bys Indvånere vil nødsages til at forlade deres Hjem".

Der fandtes på denne Tid⁴⁾ 17 Købmænd, der væsentlig handlede med Korn, Uld, Huder, Skind, Fedevarer, Urtekram, Isenkram og Manufaktur; af disse handlede Christen Schårup "med Korn og Tømmer, hvoraf det første udføres og det sidste hjembringes med Sandskuderne, som fare på Norge", medens Niels Holst handler "en grosse". Der fandtes ingen Gæstgiverier, men fremmede, der kom til Byen, måtte søge privat Logi, i Regelen hos Købmændene.

Af Håndværkere fandtes i alt 54 indenfor de forskellige Håndværksgrøner, Hjemmefliden var ret betydelig særlig i Vævning, der var dog kun en Drejlsvæver mellem Håndværkerne. Det kongelig privilegerede Farveri bestod endnu. Byen havde 6 Fartøjer til Sejlad på Fjorden, men af Fiskeri var der ikke synderligt. Størsteparten af den Fisk, man brugte, blev tilført af Morsingboerne, der havde deres Landingspladser, kaldet "Kåser", ved Fjordbredden, eller man fik Fisk tilført fra Fiskelejerne ved Vesterhavet. Om Efteråret kom Aggerboerne og fiskede Ål; de boede i det Par Måneder Fiskeriet stod på enten i Byen eller i de i Nærheden af denne ved Fjorden liggende Landsbyer, hvor man ofte i Gården havde en særlig "Aggerbostue" til deres Afbenyttelse.

Ved Byen fandtes 4 Vejrmøller, således Øster-, Vester- og Mellem-Mølle samt Lassens Mølle (senere Vinthers Mølle). Vandmøllen ved Dragsbæk

¹ Danske Atlas

² P. Munch: Købstadsstyrelsen i Danmark.

³ Regnskabspakkerne i Byens Arkiv 1780.

⁴ Danmarks Handelsspejl 1780.

benyttedes af Byens Feldberedere til Stampning af Skind.

Hen imod 1800 tiltog Håndværkernes Antal; 1802 angives der at være i alt 93, hvortil kom 4 Borgere, der udelukkende levede af at brænde Brændevin; i hvilken Grad Brændevinsbrændingen var blevet en ret omfattende Industri fremgår af, at der ved denne Tid var i alt 70 Brændevinskedler i Gang i Thisted, og Brændevin solgtes af 40 Borgere; de to største Brænderier forbrugte hver 800 Tdr. Kom årlig⁵).

Der afholdtes årlig 4 Markeder dels ved Kappelsten, Vest for Byen, og dels inde i Byen. 1768 ansøgte Borgerne om, at der måtte afholdes regelmæssige Torvedage hver Onsdag hele Året igennem, ”da de led stor Mangel på Levnedsmidler”⁶). Det var Meningen, at Landboerne skulde komme med deres Produkter og afhænde i Byen. Dette Andragende mødtes til en Begyndelse med et pure Afslag, men man fik dog senere Tilladelse til at afholde sådanne Torvedage ved Reskript af ¹⁴/₈ 1770. Man mente også derigennem at drage Fordel af den udbredte Landprang, der fandt Sted; men nogen stor Begejstring for en sådan Torvedag viste Landboerne ikke, thi Tilslutningen var ringe og ophørte efterhånden med Undtagelse af Efterårsmånederne, da Torvedagene en Tid formede sig som små Markedsdage, hvor der særlig var livlig Handel med Kreaturer, men også med Haveurter og andre Varer⁷).

I den lille By kunde det ikke være anderledes, end at Embedsmændene måtte spille den ledende Rolle i Byens Liv. Til det gode Selskab hørte også de mere velhavende af Købmændene. At der var en livlig Forbindelse mellem Embedsmænds- og Købmandsfamilierne, derom bærer Kirkebogen Vidne; som Forlovere, Faddere var de ofte i Vekselvirkning med hinanden, endogså Giftermaal var ikke ukendte, som Købmandsdatteren Anne Eleonora Jensdatter, der var gift med 2. Byfoged, og der kunde nævnes andre Eksplr., og man får ikke Indtrykket af, at Embedsstanden har skilt sig ud fra den Del af Borgerskabet.

1781 boede i Vestergade (nu Nr. 15) den velfornemme Køb- og Handelsmand Peder Knakkegård, den ældste af den Knakkegårdske Købmandsslægt⁸); han kom fra Øster Vandet og tog Borgerskab ²/₃ 1737. Slægten spillede en betydelig

Rolle inden for Købmandsstanden i næsten 100 År, og flere af dens Medlemmer var eligerede Borgere, Kæmnere og Indehavere af andre Tillidshverv. Hans Genbo var Friedrich Vilhelm Duche, der her havde sit Apotek (nu Vesterg. 22); han var 1772 blevet gift med den velædle Jomfru Johanne Holst. Længere nede i Gaden ved Kirken boede i Klokkerresidensen Klokker, Chordegner og Graver Jens Nielsen Kornbech. På Hjørnet af det nuværende Amtsstræde (nu Vesterg. 18.) boede Købmand Niels Edvarsen Galtrup, som var flyttet ind fra Tilsted; han var gift med den mandhaftige Ellen Ton, om hvem der endnu fortælles adskillige Sagn; de ejede Søndergård i Tilsted. Over for Kirken boede Henrich Kristian Knakkegård, Søn af Peder Knakkegård, også han drev Købmandshandel. Længst nede i Vestergade (nu Store Torv Nr. 1) boede Landsdommer, Justitsråd og Byfoged de Steensen. Hans Hustru var den ovennævnte Anne Eleonora Jensdatter, Datter af Købmand Jens Erichsen. Da hun var 29 År gammel, blev den ”dydædle og dydsirede” Jomfru 1757 gift med Cancelliråd, senere Kommerceråd, Byfoged Peter Lybecher, der nogle År i Forvejen var blevet Enkemand. Hun blev derved Stedmoder til den senere som Amtmand over Hjørring Amt og landøkonomisk Forfatter bekendte Johan Ludvig Lübecher. Ægteskabet var ikke af lang Varighed, idet Lybecher døde 1763, og hun sad som Enke i en Årrække i sin rummelige firelængede Gård, hvortil der hørte et Landbrug på en halv Snes Tdr. Land. Hun stiftede et Par Legater, det ene i Forbindelse med hendes Fader til Fordel for Byens Fattige. 1770 blev hun gift med Rasmus de Steensen, der Året efter blev Byfoged i Thisted. Han døde 1789 ”af en epidemisk Svagheit, som videre havde udbredt sig i samme Huus og fandtes på nogle andre Steder i Byen i same Tid”, og Anne Eleonora hensad atter som Enke i mange År. Hun døde 1814, og den 86-årige Justitsrådinde

Malthe Conrad Bruun

efterlod sig betydelige Midler. I Kirkebogen findes

⁵ Ågård: Beskrivelse over Thy.

⁶ Regnskabspakkerne i Byens Arkiv 1839.

⁷ Ågård.

⁸ Følgende oversigt over Slægten Knakkegård har kun medtaget de Mænd, som har haft Betydning for Byen. Christen Chnachergård, boede i Ø. Vandet, har Sønnerne: I. Peder Chr. Knakkegård, f. 8. Juni 1710, død 1789. Borgerskab 2. marts 1737. 1. Hendrich Christian Peter K., f. 1750, død 7. November 1808. Borgerskab 25. Juli 1778. 2. Ole Christian K., f. 1753, død 1879. Borgerskab 18. Juli 1778. 3. Christen Christensen K., (Om ham findes i Kirkebogen følgende Bemærkninger: Hujus familiæ hic per centum annas florentis ultimus: Den sidste af den her gennem 100 År blomstrende Slægt), f. 1758, død 1825. Borgerskab 17. Juli 1779. II. Christen Knakkegård, f. 6. Juli 1712, død 1773. Borgerskab 8. April 1741.

den morsomme Notits om hende, at "hun skal have været eneste *Frue* i Thisted, da Amtmanden (Hauch) var ugift". På Torvet lå endvidere Præstegården (Se S. 29) og her residerede på denne Tid Sognepræsten, Consistorialråd Johan Georg Smith, hvis Hustru Marie Sophie Hansdatter Ziervogel havde været Kammerjomfru hos Prinsesse Louise. Den gamle Consistorialråd har gjort sig fortjent ved, at han i Kirkebogen har tilføjet mange oplysende og fornøjelige Bemærkninger. På Torvet boede også Amtmanden (i Brinchmanns Gård) Oberst, Konferensråd Barthold Hauch. I Storegade (nu Nr. 4) boede Justitsråd og Amtsforvalter Bruun og Frue Anne Christine de Hoff. Her var der stor Fadderstads, da en lille Søn blev døbt Lørdag d. 19. August 1775 og følgende "Charakteriserede og hæderlige Folk" var Faddere, nemlig S. T. Conferensrådinde Hauch, der bar Barnet og medfulgte Frøken de Arff (Søster til Kontreadmiral Arff); Sgnr. Oberste Hauch, Byfoged Steensen og Byskriver Würnfeld var Faddere. Drengen, der blev døbt, var Malthe Conrad Bruun, den senere politiske Forfatter (landsforvist 1799) og verdensberømte Geograf, der døde i Paris 1826. Længere nede, på Hjørnet af Storegade og Skolestræde, lå Byens Skole, og på Hjørnet af Havnestræde Snedker Christian Rosenbergs Ejendom, som senere købtes af Købmand Niels Diderichsen, der gav den til en Skolebygning. Længst nede i Gaden (nu Hotel Ålborg) boede Købmand Poul Griishauge, senere Distriktschirurg Sager. I Strandgade lå (og ligger endnu) "Det kongelige Magazinhus", og i samme Gade boede Købmand Andreas Griishauge og Farver Riis samt en Del Småhåndværkere. I Østergade og Nørregade boede i øvrigt en Mængde Småkårsfolk, kun på Hjørnet af Nørregade og Kringeltorv var der en større Købmandsforretning, nemlig Chr. Schårups. Nærmest Træbroen boede Sr. Vilhelm Jensenius og senere Værtshusholder Vachter.

Ved Siden af Jensenius boede den før omtalte uheldige Kæmner Købmand Mads Thousgård. På "Knakken" finder vi Chirurgus Clamor Engelhardt Graff og endelig på Lille Torv Købmand Thomas Holst og i samme Gård senere Justitsråd Langeland. På Nordsiden af Torvet Sr. Chr. Lassen Winther, der foruden almindelig Handel tillige drev "Spekulationshandel"; hans Nabo var Byskriver Würnfeld. I Søndergade boede Præsteenken Madam Ursin og den residerende Kapellan Laurits Høyberg.

1769⁹) oprettedes et Ligbærerlav, og det synes da også, at dets Oprettelse var ret tvingende, thi i det Andragende, der af 16 Borgere indsendtes til Kancelliet, hedder det, at "der her udi i Thisted stedse har været den Vanskelighed, at når nogen er død, har man med stor Møje måttet bede adskillige til at bortbære den døde og ofte af en og anden nægtet, som ikke enten har haft Lejlighed dertil eller har villet, så man ofte har måttet søge den halve By omkring og

taget i Flæng, hvem man har kunnet få." Tilladelsen gaves da også efter de bedste Anbefalinger både af Stiftamtmanden og Købmandsstanden, og Lavet forpligtede sig til at møde ved Lighuset for at bortbære den døde, enten på Ligbåre eller mellem Hænderne til at sætte og løfte på og af Ligvognen når den bruges og nedsætte Liget i Graven. En Række Lavartikler blev udarbejdede, og af Rekvisitter anskaffedes to Ligbåre "den ene smukkere end den anden", sort Klæde, Ligbrædt, Skamler, Skuffeler o.s.v. Der udnævntes en Oldemand, der havde Laden i sin Varetægt, til "Over-Biesidder" udnævntes Byfogden, som sammen med Oldemanden og den ældste af Lavsbrødrene hver havde en Nøgle til en af Ladens 3 Låse, og i denne gemtes Regnskaberne, Penge o. s. v. I den Takst, som ligeledes blev udarbejdet for Lavets Medvirken, nød Rangspersoner den Ære at stå højest, idet de måtte betale 14 Rdl. dernæst Embedsmænd og Købmænd o. s. v., hvorimod Lavet forpligtede sig til gratis at bortbære de fattige. Dette Lav bestod med enkelte Ændringer i 100 År; ved Overenskomst af 24. Januar 1869 overdrog det sine Rettigheder til Thisted Syge- og Begravelsesforening, stiftet 12. Febr. 1857, og denne Forening er den Dag i Dag Indehaver af det gamle Privilegium til Bortbærelse af Lig. Den Ligvogn, som det gamle Lav påtænkte at anskaffe, men aldrig nåede at få, fik den ny Forening, men samtidig forsvandt også de sorte Kapper, hvori Lavet mødte, og i øvrigt hele det gamle Ceremoniel.¹⁰)

I stort Tal mødte de fremmede Handelsmænd til Markederne og i Særdeleshed til Sommer- og Efterårsmarkederne. I Fortegnelsen over de "som haver indfundet dem ved Markederne i Thisted for i Medfør af deres medbragte Pas at drive Handel", finder man, at Størsteparten var fra Jylland, og blandt dem en stor Del, der bærer jødiske Navne. De mødte med Galanterivarer, Kramvarer, Alenvarer, Kniplinger o. s. v., og fra Begyndelsen af det 19. Årh. er Tallet af disse fremmede stadig stigende; 1803 var der kun 24, men for 1820 findes 75 handlende¹¹).

Om egentlig Fattigforsørgelse var der til at begynde med i dette Tidsrum ikke Tale, og i Regnskaberne findes kun antydningssvis Udgifter i denne Retning, idet al Understøttelse til fattige skete ved Hjælp af Legater, der dog i Almindelighed var bestemte for gamle forarmede Borgerfolk af Byens egne Indvånere. Da således en omrejsende ugift Kvinde havde født et Barn her i Byen og rejste bort, havde hun efterladt det hos en ugift Søster, Zidsel Uroe, der i øvrigt havde Vanskelighed ved at ernære sig selv endsige Søsterens Barn; hun fik dog af Byens Kæmnerkasse tillagt 6 Rdl. til Barnet, "da både Menneskelighed og Politik fordre dets Optragelse"; Bidraget skulde gives hvert År til Barnets 10. År¹²). Disse Forhold ændredes ved Fattigforordningen af 5. Juli 1803, efter hvilken der skulde oprettes en

¹⁰ Protokol, tilh. Ligbærerlavet.

¹¹ Regnskabspakkerne i Byens Arkiv.

¹² Regnskabspakkerne i Byens Arkiv 1794.

⁹ Historisk Årbog 1915.

Fattigkommission bestående af et Magistratsmedlem, Byfogden og 2 eller flere Borgere. Det siger sig selv, at der blev anvendt det mindst mulige på de fattige, der følte som en Plage for det øvrige Borgerskab; da Anne Marie Natmands døde 1811 tilføjede Præsten i Kirkebogen: ”Jeg overlod hende en af dette Distrikts færdigstående Stråkister, og hun blev da den første her, som blev jordet i en sådan”¹³).

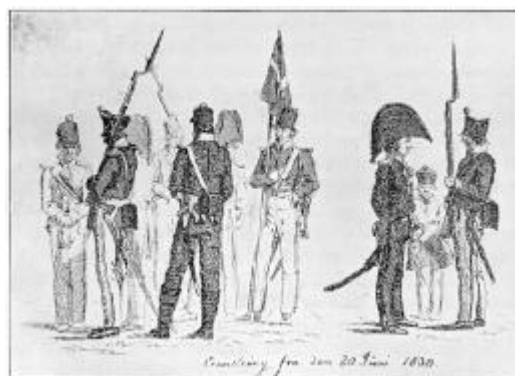
Folketællingen 1801 udviste, at Indbyggerantallet var 1068; altså siden 1769 en Fremgang på 253 Mennesker; også på anden Måde spores denne, idet Håndværkernes Tal var steget til 93.

For den offentlige Sikkerhed sørgede Vægteren, der fik sin Løn og Beklædning af Kæmnerkassen. 1769 rømte Peder Vægter, da han havde fået sin Løn udbetalt, men der fandtes hurtig en Efterfølger i Peder Lauritsen. Selv om Lønnen, 26 Rdl., ikke var stor, så var der dog også lidt Indtægt ved at gå gennem Gaderne med Trommen for at bekendtgøre, hvad Øvrigheden havde på Hjerte, eller for at ”bøye” Borgerskabet, når et eller andet offentligt Arbejde skulde udføres. 1789 ansattes endnu en Vægter, da Byfoged Steensen mente, ”at der for en almindelig Sikkerheds Skyld kunne være tjenligt, at der i Byen blev bestandig holdt 2de Vægtere”. Hertil kom fra 1790 en Politibetjent, der fik Tilsyn med Vægterne. I Slutningen af Århundredet blev der yderligere ansat en Vægter til, ”som tilligemed Byens nu havende 2de Vægtere måtte hver 3. Nat gøre Vagt i Kirketårnet, hvor et Kammer med Opgang til, skulde indrettes for Vægterne,” da ”almindelig Sikkerhed mod Brandskade bør, især på dette Sted, hvor de allerfleste Huse er tækkede med Strå, meget attrås.” I Kirketårnet indrettedes så et lille Kammer, og et Udhæng med Gelænder anbragtes i det østre Lydhul, og fra dette ophøjede Stade skuede årvågne Øjne Nat efter Nat ud over den lille By. Politibetjenten ”skulde patrulliere til forskellige Tider om Natten i Byens Gader for at iagttage Vægternes Årvågenhed og Troskab, samt at den Vægter, som befindes sovende, beskænket eller forsømmelig på sin Post, skal første Gang bøde en Uges Løn, anden Gang dobbelt, tredje Gang ganske afsættes fra Tjenesten.” Vægterens Dragt var en grå Kjole med grøn Klædes Krave og Opslag og hvide Knapper; ”Kabudsen af grøn Klæde, så dyb i Pullen, at den kan gå ned på Hovedet og endvidere forsynet med et fuldkomment Slag, så det kan gå ned på Skulderen og hægtes over hinanden fortil.” Bevæbningen var Morgenstjerne. På samme Tid var der yderligere Forslag fremme om Oprettelse af en Politivagt ”til at beskytte den almindelige Rolighed og Orden ved Samlinger af Almuen i Markedstiden og ved Land- og Søsessionerne”; denne skulde bestå af Byens Borgere efter Ombud, og de skulde væbnes med en god Stok, og ”for at vise Almuen, hvem de i Kongens Navn bør adlyde, skulde enhver af de vagthavende forsynes med et hvidt Bånd knyttet i en

Sløjfe på den venstre Arm ovenfor Albuen.” En sådan Politivagt oprettedes også, men fik ingen lang Virketid, idet Borgervæbningen snart gjorde den overflødig¹⁴).

De gamle Borgervæbninger var egentlig aldrig blevne afskaffede men efterhånden forsvundne de fleste Steder at sig selv. Reskriptet af 27. Februar 1801 påbød, at en Borgervæbning skulde oprettes, hvor det var muligt og nærmere Regler forelå^{4/6} 1802. I Byens Regnskaber fra 1803 findes en Udgiftspost på 100 Rdl. vedrørende Borgervæbningen. Bekøbet var anvendt til Reparationer af Geværer modtagne fra Regeringen samt til Anskaffelse af en Del Udrustningsgenstande samt en ny Tromme, og fra 1806 har Borgervæbningen en fast Post i Regnskaberne.

Væbningens Uniform bestod af hvide Benklæder, mørkeblå Frakke med Svalehaler og blanke Knapper. Frakken havde endvidere grønne Kanter og var forsynet med gul Krave og gule Opslag ved Håndleddet. På Hovedet bares Chako med Ponpon, men Officererne havde hvid Fjerbusk og bar Guldepauletter med lange Fryndser. Kappelsten var Øvelsesplads, og samlede Øvelser fandt Sted 5 a 6

Thisted Borgervæbning 1830.

Gange hver Sommer. Sædvanligvis gik ”Generalmarschen” gennem Gaderne Søndag Eftermiddag efter endt Gudstjeneste, og ”Borgerne” stillede på Store Torv, hvorfra der afmarscheredes, efter at Fanen var ført til Fløjen. Til at begynde med havde man ingen Musik, men i Begyndelsen af 1820^{erne} kom Zangenberg til Byen og blev straks antaget som Stadsmusikus, hvorefter han indøvede et Musikkorps ved Borgervæbningen. Instrumenter blev indkøbt for et Beløb, der indkom ved Gaver fra Byens Borgere, og det Varede ikke længe, inden Musikken var så indøvet, at den ”så temmelig erstattede det Savn, som Byen havde følt med Hensyn til militær Musikkorps”, og Zangenberg blev tillige ansat som Korpssets Forblæser. Ved Ankomsten til Eksercerpladsen blev der afholdt Øvelser, ikke altfor mange, men med talrige Hvile; de sluttedes foreløbig, når Koner og Børn kom hjemmefra med de gode Madkurve, der tømtes i Fællesskab. Ved Aftenstid fandt Hjemmarschen Sted,

¹³ Kirkebogen.

¹⁴ Regnskabspakkerne i Byens Arkiv.

og Fanen blev afleveret på Rådhuset, hvorefter der blev kommanderet ”Træf af”, med den lidt ureglementerede Tilføjelse af Kaptejnen: ”Og Tak for i Dag.” Egentlige Krigsbedrifter blev aldrig optegnede i Korpssets Annaler, men det gjorde god Fyldest senere hen ved Kongemodtagelser, og så var Øvelserne en behagelig Afveksling i det ensformige Dagliglivs Trædemølle.

Det var under Krigen med England 1807-14, at Væbningens særlige Indøvelse fandt Sted; man vidste jo ikke, når der for Alvor kunde blive Brug for den. Krigens Dønninger nåede af og til også til Byens lille Borgersamfund. Engelske Skibs lod sig flere Gange se ved Vesterhavskysten for at gå i Land og bemægtige sig Sandskuder ladede med Korn til Norge, således både ved Klitmøller og Vigsø. Også et Kaperskib ”Den tiltagende Måne” blev udrustet fra Thisted og kommanderedes af Peter Larsen Skjelsgård¹⁵). Den tog i al Fald et Skib, nemlig en hollandsk Kuf ”Hendrina Neuwenhafen”, som den fik sig tildømt som Prise. De største Dage under Krigen var vel nok, da den mægtige Avktion holdtes over en rig Ladning, taget af den norske Kaperfører Erling Jacobsen. Prisen hed ”Jupiter” og var taget i Nordsøen og ført til Vigsø, hvorfra Varene transporteredes ad Landevejen til Thisted. Rygtet gik, at Ladningen havde en Værdi af 8 Tdr. Guld dvs.: 800,000 Rdl. (å c. 3 Kr. 20 Øre); den bestod af Manufakturvarer, Silke, Indigo, Cacao, Tobak, Sukker, Sirup, Allehånde, Medicinalvarer, Isenkram o. m. m., og bragte en Mængde Købere til Byen ikke blot fra selve Landet, men også fra Hamburg, Leipzig og Wien. 8 Tdr. Guld indbragte Auktionen ikke, men dog 555,000 Rdl., en for den Tid meget betydelig Sum¹⁶). Men også Krigens Alvor nåede hertil. Den 7. Maj 1809 gjorde Englænderne et Landgangsforsøg med Barkasser udsendt fra Krigsskibe, der lå ved Thorup Strand, hvilket forhindredes ved tapper Modstand af et under Løjtnant Suhrs Kommando stationeret Detachment i Forbindelse med Kystmilitisen, der var sammenkaldt ved Klokkringning fra de omliggende Sogne. Under Kampen, der afværgede det påtænkte Røveri, blev Løjtnant Suhr og Christen Svendsen fra Thorup begge sårede og førte til Thisted, hvor sidstnævnte døde og blev begravet 16. Juni med militær Honnør¹⁷)

Hen i 1820^{erne} begyndte Interessen for de offentlige kommunale Anliggender at ytre sig. Hertil bidrog også, at Byen og Egnen 1824 fik sin egen Avis ”Den nordcimbriske Tilskuer”, der udsendte sit første Nr. Torsdag 6. Maj. Bladet blev stiftet af den norskfødte Joh. G. Lund, en meget alsidig begavet Mand, der foruden at være Redaktør tillige var Konsul, Translatør og Bogtrykker, hvortil kom, at han anlagde en lille Papirfabrik, hvor der blev tilvirket Papir til Trykkeriets eget Brug. Navnlig blev Byfogdens

Ledelse efterhånden ret stærkt kritiseret, og man sporer en begyndende Opposition inden for de eligerede Mænds Rækker. Imidlertid var det ikke så let at optræde med nogen Myndighed over for Byfogden, der efterhånden havde fået et ret stort Tilgodehavende hos Kæmnerkassen. Byfoged Lützhøft henvendte sig i Skrivelse ³¹/₁₂ 1827 til de eligerede Mænd angående dette Forhold og henstiller at optage et Lån for at få Underskudet ca. 700 Rdl. udlignet, hvilket det også blev. Man var blevet opmærksom på, at der var udarbejdet en Instruks for Slagelse Købstads Repræsentanter, og de eligerede Mænd indsendte derfor til Amtet i Brev af ⁷/₃ 1829¹⁸) Ønsket om at få en lignende udarbejdet for Thisted Købstad i det væsentlige som Slagelse-Instruksen og kun med få Ændringer, som skyldtes lokale Forhold. En Instruks blev også udarbejdet, men af Byfogden, og fik Approbation af ¹¹/₈ 1829.

I denne fastsættes de eligerede Mænds Antal som hidtil til 4. Deres Valg foregik på den Måde, at Byfogden foreslog i deres Sted, som afgik, 3 dertil kvalificerede Borgere, af hvilke Borgerskabet ved skriftlig Afstemning skulde vælge en. De eligerede vælger selv deres Formand, almindeligvis den ældste i Bestillingen, ”med mindre nogen af de øvrige anses, formedelst særlig Færdighed i at føje sine og andres Tanker i Pennen eller på Grund af andre Omstændigheder fortrinlig duelig til Formand, og på den ved fleste Stemmer dertil udvælges”. Byfogden kan foreslå Mænd, som er fyldte 25 År, har været Borger mindst i 3 År ikke er beslægtet med andre eligerede Mænd nærmere end 2. Led, skal være Grundejer; endvidere skulde der ses hen til at såvidt muligt Folk af alle Klasser bliver repræsenterede; ingen kan tvinges til at være eligeret Borger mere end 3 År ad Gangen; de er pligtige til at møde hos Byfogden, når han kalder dem i Byens Anliggender, hvis de ikke møder, er de hjemfaldne til en Mulkt fra 1-4 Rdl. efter Amt mandens Bestemmelse; de er fritagne for alle borgerlige Ombud. ”I alle Tilfælde, hvor de måtte finde det fornødent, sammenkaldes Borgerskabet for derom at træffe Bestemmelse; alle Rådstueforsamlinger afholdes af Byfogden i Overværelse af de eligerede Mænd”.

Denne Instruks var dog ikke efter de eligerede Mænds Ønsker, og Overvejelserne om dens Forandring stod på nogle År, indtil de i Skrivelse af ⁹/₇ 1834¹⁹) henvendte sig til Kancelliet og udbad Approbation på det første Forslag. I Skrivelsen hedder det: ”Forhen var de eligerede Borgere uvidende om deres Pligter som sådanne og måtte desårsag blindt hen følge Byfogdens Opfordring i de enkelte Tilfælde han fandt for godt at affordre dem deres Erklæring, hvorved hans Mening følgelig blev den gældende, efterdi de var uvisse om de turde ytre dem anderledes”. Efter at have redegjort for det hidtidige Forløb med Hensyn til Instruksen, sluttes der: ”Vel er

¹⁵ Kay Larsen: Danm. Kapervæsen.

¹⁶ Thisted Amtsavis, Januar 1908.: ”For 100 År siden”, ved C. Klitgård.

¹⁷ Kirkebogen.

¹⁸ Kopibog.

¹⁹ Kopibog.

vi siden denne Instrukses Modtagelse noget mer end forhen tilkaldte og hørte i Byens Anliggender, men da vi mulig kunde finde på at påanke - hvorom vi ikke er aldeles uden Erfaring - enten Tilsidesættelse betræffende Genstande, hvorom vi burde høres eller af vore til Byens og vore Medborgeres Tarv sigtende Betænkninger og Erklæringer”, så anmodes Kancelliet om Approbation på den førstindsendte Instruks, da ”det ikke er os bekendt, at Overøvrigheden er bemyndiget til at meddele en sådan”. Såvidt det kan skønnes, stod Sagen hen, indtil det nye kommunale Styre kom få År efter.

Navnlig følte de eligerede Borgere det som en Pligt at komme den kronisk nødstedte Kæmmerkasse til Hjælp; dens Tilstand var en stadig Kilde til Bekymringer. Adskillige, ja mange Forslag til Afhjælpning at den slunkne Kasse så Dagens Lys. I Skrivelse ^{19/12} 1831²⁰) til Byfogden skriver de: ”Men da vi nu er kommen på Spor efter det, som kan bidrage til nogen Understøttelse, giver vi os den Frihed at foreslå denne vor hensigtsmæssige Foredragende”, og dette gik ud på, at den opskullede Tang, som samlede sig så langt Købstadens Grund gik, blev solgt, ”da vi nu ser, at den bliver søgt med Begærlighed af hver Mand i Byen, som have Jorder”. Et andet Forslag gik ud på, at der af hvert Bal, som afholdtes på Rådhuset, og som ikke skyldtes nogen offentlig Anledning, burde erlægges 5 Rdl. til Kommunens Kasse; af lignende Art var de øvrige Forslag. Forholdet til Byfogden blev mere og mere spændt, og man søger ved adskillige Lejligheder at ”holde ham til Vinden”. Da Savnet af Havnen efterhånden blev mere og mere følelig, og Byens handlende pressede på, blev Byfogden anmodet om at sammenkalde en Rådstueforsamling til Drøftelse af dette Spørgsmål, hvilket han undlod. Da en gentagne Henvendelse heller ikke frugtede, skrev de eligerede Mænd ^{4/4} 1837²¹) til Amtmanden med Bøn om, ”at det måtte behage Dem at tillægge Herr Cancelliråden Ordre til at foranstalte bemeldte Rådstuemøde, hvis Udfald vil have uberegnelige Følger for Kommunens Vel”.

Ligeledes frugtede gentagne Henvendelser til Byfogden om Indkrævning af Afgifter af Byens Jorder til Kæmmerkassen heller ikke; disse Afgifter havde ikke været opkrævede i 20 År, og det hjalp ikke, før Klagen nåede Kancelliet. Til Tider kunde Henstillingerne til Byfogden have et morsomt Skær over sig, således ”betræffende navnlig de omventilerede Kakkellovne til Skolestuerne”. Der skulde nemlig skaffes Kakkellovne til den ny Borgerskole i Storegade, og man anså det for hensigtsmæssigt at anskaffe Bilæggerovne, der både var billigst i Drift og man mente sikrere i en Skolestue, og ”det er tænkeligt, at når Læreren et Øjeblik forlod Skolestuen, Bømene kunde af Lyst til at fyre sætte både Skolen og tilstødende Bygninger i

Fare, så indses let Fordelen af Bilægger Kakkellovne, som desuden er mest passende for Skolestuer, hvad enten så Figurerne på samme ligner Engle eller Djævlø kun at Hensigten nåes, nemlig Passelighed, Besparelse og Sikkerhed. Vi må således vedblive vor Formening og Påstand, at der i Skolestuerne bør afbenyttes Bilægger Kakkellovne”. Fra anden Side havde man nemlig fremsat Ønske om Vindovne.

Det var altså efter Tidens Forhold en vågen og agtpågivende Repræsentation, som Borgerne havde i deres eligerede Mænd, og sikkert er da også Forordningen af 24. Oktober 1837 blevet hilst Velkommen, thi ved den sikredes der Borgerne større Indflydelse på de kommunale Forhold; de nye Medlemmer i Borgernes Råd blev benævnet Borgerrepræsentanter og havde Ret til selv at vælge deres Formand.

Thisted skulde efter Forordningen have 8 Borgerrepræsentanter, og det første Valg afholdtes i Februar 1838. Deltagelsen i dette var dog ikke særlig stor, idet der af 105 Vælgere kun var 45, der afgav deres Stemme. Der blev valgt 5 nye Repræsentanter, idet en af de 4 eligerede Mænd gik ud, da hans Bo var under Konkursbehandling. Den 6. Februar samledes den nye Repræsentation for første Gang og valgte Apoteker L. Dahlerup som Formand; han havde i øvrigt været eligeret Borger, og nogen bedre end denne kloge og fremsynede Mand kunde sikkert heller ikke findes til denne nye Post som Formand. Endvidere blev Købm. Sørensen valgt til Kæmner, og denne Stilling gik nu fra at være et Slags borgerligt Ombud over til at blive et fast kommunalt Embede. Det bedste Vidnesbyrd om den nye Repræsentations Interesse for deres betroede Hverv er den Beretning, som blev afgivet efter det første Års Forløb i ”En kort Oversigt over Thisted Communalbestyrelses Virken i Løbet af Året 1838”, hvori der gøres Rede for Årets Arbejde²²).

Uden at komme videre ind på Beretningen skal nævnes, at ved Modtagelsen af Regnskabet for 1837 medfulgte en kontant Beholdning på 400 Rdl., ”men da vi på Grund af det Slør, hvormed forud Communalanliggender dækkedes ej kunde vide, enten til hvilken særskilt Kasse denne Beholdning eller en Del af den hørte, eller om Byen ikke mulig var i Gæld, som udfordrede denne Sum til Dækning”, blev man enige om Beløbets foreløbige Indsættelse i Sparekassen. Man anså det endvidere for en Pligt at tage Havnesagen op for fuldt Alvor til den var gennemført. Beretningen slutter således: ”Og således overleverer vi herved denne første Årsberetning til vore kjære Medborgere, ønskende at Ingen heri må finde enten uværdig Pralen eller ligeså uværdig Bejlen til Gunst. Må vi erfare, at man erkjender, at vi have opfyldt vores Pligt og at ingen fortryde den Stemme han afgav ved Valget, da er vi fyldestgjort og skal aldrig tabe det os foresatte Mål af Sigte, ligesom vi

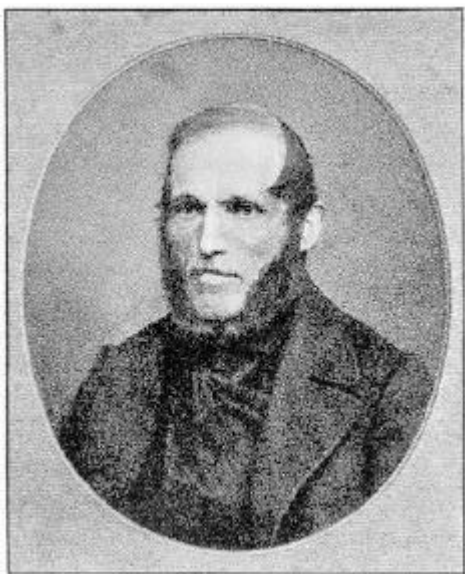
²⁰ Kopibog.

²¹ Kopibog.

²² Avisen 14. Februar 1839.

også for Eftertiden ved hvert Års Slutning for Publikum skal fremlægge en lignende frimodig Oversigt over vore Foretagender i det forløbne År.” Var Virkelysten altså stor, var man dog på det rene med, at Forholdene i Byen var små. Karakteristisk i så Henseende er en Udtalelse i Brev til Repræsentantskabet i Helsingør, som havde sendt en trykt Beretning om Forholdene dér til Kollegerne i Thisted. Efter at Formanden først havde udtalt en forbindtlig Tak for Tilsendelsen hedder det: ”Gjerne vilde vi gjøre Giengæld, men i vor lille Kommune er Begivenhederne så dagligdags, at det, endskønt vi af Hjertet hylder Offentlighedssystemet, ej kan antages at have Interesse uden for Byens Grænser”²³). Dog blev der senere fra 1842 trykt en Ekstrakt af Kommuneregnskabet.

I Begyndelsen af Århundredet var det ”Thylandske Bibliotek” blevet oprettet, det havde sit Hjemsted i Thisted, men var fælles for Land og By, og kom til at spille en betydningsfuld Rolle i Oplysningens Tjeneste; eftersom det var ordnet og ledet med virkelig Indsigt. Efterhånden opnåede det en betydelig Størrelse og omfattede en anseelig og god Bogbestand.

Chresten Mikkelsen Kold

Af og til kom omrejsende Skuespillertrupper og slog sig ned i Byen for flere Uger ad Gangen, således det P. L. Bigumske Selskab, der 1827 opholdt sig i 4 Uger her og gav Forestillinger²⁴). Noget fast Teater havde man ikke men 1838 foreviste G. Hoffmann med sin Familie i Madam Ole Knakkegårds Gård i Vestergade ”Linedans, Ridekunster, Ballancekunster, Stigedans, Saltormtaler og Trampolinspring”²⁵) for et højtæret Publikum, og i denne Gård blev i den følgende Tid hyppigt afholdt Teaterforestillinger. ”Klubben” samlede hver Vinter sine Medlemmer til 6 Baller som afholdtes på Rådhuset, der almindeligvis

²³ Kopibog 26. Oktober 1840.

²⁴ Avisen 4. Juli 1827.

²⁵ Avisen 23. Maj 1838.

var Borgernes Samlingssted, indtil Købmand Werner 1830 annoncerede, ”at Rejsende som ankommer her til Byen fra nu af hos ham kunde erholde Logi”, dette Byens første Gæstgiversted er det nuværende Hotel Royal, og her henlagdes Borgernes festlige Sammenkomster snart.

Da Oversvømmelsen ved Stormfloden 1825 forårsagede store Ulykker langs Vestkysten, blev der også i Thisted indsamlet et betydeligt Beløb til de skadelidte²⁶), hvoraf Halvdelen særligt ønskedes uddelt til de trængende i Agger Sogn. Det gode Borgersind viste sig også 1839, da der blandt Borgere og Embedsmænd i Løbet af et Par Dage indsamledes 132 Rdl. til Hjælp for de af Byens Småkårsfolk, der havde lidt Skade ved Stormfloden; en foreløbig Hjælp i Summer fra 3 til 12 Rdl. uddeltes straks og Resten henad Foråret. Selv de nødlidende Grækere formåede også at få Borgerne til at vise deres Hjælpsomhed, idet Pastor Aggerbæk indsamlede 18 Rdl. 55 Skil. i Sedler og Tegn og 84 Rbdlr. 2 Mark 8 Skil. Sølv.

Det var Pastor Aggerbæk, der kaldte Thisted ”en Højskole for Drukkenskab”, og har fortalt om, hvor nedværdigende det var for ham, at han måtte gå rundt til Borgerne ved Nytårstid for at indkræve sit Højtidsoffer²⁷); de tidligere Kapellaner havde gået i deres Præstekjole, men dette synes han var for forargeligt. Denne ”Bodsgang” af Kapellanen synes i øvrigt at være en gammel Skik, thi allerede 1690 klager Kapellanen H. Sjelderup over, at han med ”stor Møde” måtte gå fra Dør til Dør for at ”bekomme de 12 a 14 Sletdaler”, som udgjorde hans Fastelavnsløn, en betydelig Del af hans Indtægt²⁸).

I dette Tidsrum var det også, at den senere bekendte Skolemand Chresten Mikkelsen Kold voksede op i Thisted. Han blev født d. 29. Marts 1826 i Strømgade, hvor Forældrene, fattige Skomagerfolk, boede. Han gik i Kirkens Skole hos Kyllesbek og har senere fortalt, at ”den bestandige Opplappen af Læsebøgerne kun bevirkede Kedsomhed, som vi søgte at fordrive med den fattige Fornøjelse at samle Sandet i Tytter med Fødderne på Gulvet”²⁹).

²⁶ Avisen Amtmand, Conferentsråd Faye.

²⁷ Fr. Nygård: Kresten Kold.

²⁸ Wulff: Stat. Bidrag til Ålborg Stifts Historie.

²⁹ Fr. Nygård: Kresten Kold.

Den Mand, der først og fremmest satte sit Præg på Byen i dette Tidsrum, var Amtmand Faye; det var dog ikke blot som Embedsmand men også som Borger, at han var Byens første Mand, der på mange Måder virkelig prægede sin By. Da Tanken om Oprettelsen af en Sparekasse for By og Egn kom frem skrev en Indsender i Avisen bl.a. følgende³⁰):

”Indsenderen er af den uforgribelige Mening, at Thisted ikke vil savne tidtnevnte Indretning, når det måtte behage den Mand, hvem både Byen og Amtet skylder så mangen skøn og nyttig Indretning, at værdige dette Forslag sin gunstigste Opmærksomhed. Kommer den nogensinde i Stand, vil den formere de allerede mange skønne Mindesmærker, vi, når den Ædle engang (gid sent) berøves os, vil have om ham”. Den Mand, der her hentydes til, er Amtmand Faye og afgiver noksom Vidnesbyrd om den Tillid og Tiltro, man havde til ham. At Hengivenheden var gensidig i de 37 År, hans Virksomhed varede i Thisted, skønnes også af, at han valgte at forblive her, endskønt han kunde have opnået Forflyttelse til andre Egne.

Sparekassen for Thisted Amt blev oprettet 1829 ved kongl. Bevilling af 29. April og 16. Juli og begyndte sin Virksomhed på Rådstuen med en ugentlig Kontordag den 17. Novbr.³¹). Selv om Amtmand Faye ikke direkte nævnes i Forbindelse med Sparekassen, har han uden Tvivl dog nok haft sin Andel i at den blev til Virkelighed; den første Bestyrelse var Konsul Lützhøft, Amtsforvalter Caroc Cancelliråd Toft, cand. Wittendorf og Pastor Aggerbæk.

(Historisk Årbog for Thisted amt 1924, side 103-122)

³⁰ Avisen 7. Oktober 1828.

³¹ Avisen 17. November 1829.